

הכנסת העשרים וחמש

יוזם : חבר הכנסת אביחי אברהם בוארון

פ/5590/25

הצעת חוק המרכז למורשת יהדות תוניסיה וג'רבה, התשפ"ה-2025

פרק א': מטרת החוק

1. מטרתו של חוק זה להקים מרכז למורשת יהדות תוניסיה וג'רבה. מטרת החוק

פרק ב': פרשנות

2. הגדרות בחוק זה –

"הארכיון" – ארכיון המרכז שהוקם לפי סעיף 29 ;

"הגנז", "הגנזך", "חומר ארכיוני", "מוסד ממוסדות המדינה" – כהגדרתם בחוק הארכיונים ;

"חוק הארכיונים" – חוק הארכיונים, התשט"ו-1955¹ ;

"המוזיאון" – המוזיאון שהוקם לפי סעיף 32 ;

"המועצה להשכלה גבוהה", "מוסד מוכר" – כמשמעותם בחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958² ;

"המכון" – המכון לחקר מורשת יהדות תוניסיה וג'רבה שהוקם לפי סעיף 22 ;

"המרכז" – מרכז למורשת יהדות תוניסיה וג'רבה ;

"השר" – שר התרבות והספורט.

פרק ג': המוסדות

סימן א': המרכז

3. יוקם מרכז למורשת יהדות תוניסיה וג'רבה ; המרכז יכלול את המכון, הארכיון והמוזיאון. הקמת המרכז

4. (א) המרכז יהיה תאגיד. מעמד המרכז

¹ ס"ח התשט"ו, עמ' 14.

² ס"ח התשי"ח, עמ' 191.

(ב) המרכז יהיה גוף מבוקר כמשמעותו בחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב]³.

5. המועצה (א) למרכז תהיה מועצה בת 21 חברים, שימנה השר, ואלה חבריה:
- (1) נציג לפי המלצת ראש הממשלה, מבין עובדי משרדו;
 - (2) נציג לפי המלצת השר, מבין עובדי משרדו;
 - (3) נציג לפי המלצת שר החינוך, מבין עובדי משרדו;
 - (4) נציג לפי המלצת שר התיירות, מבין עובדי משרדו;
 - (5) הגנז, או עובד הגנז לפי המלצתו;
 - (6) ראש הרשות המקומית שהמרכז פועל בתחומה;
 - (7) חמישה נציגי מכוני מחקר תורניים בעלי מומחיות בתחומים הנוגעים לפעילות המרכז;
 - (8) חמישה אנשי אקדמיה בעלי מומחיות בתחומים הנוגעים לפעילות המרכז, בהתייעצות עם המועצה להשכלה גבוהה;
 - (9) חמישה נציגי ציבור, שמתוכם אנשי דת, סופרים ומשוררים.
- (ב) שני שלישים לפחות מחברי המועצה יהיו מקרב האוכלוסייה יוצאת יהדות תוניסיה וג'רבה או צאצאים ישירים שלהם.
6. יושב ראש המועצה יושב ראש המועצה תמנה, באישור השר, את היושב ראש ואת ממלא מקומו, מבין חבריה המנויים בפסקאות (7) עד (9) שבסעיף 5(א).
7. תפקידי המועצה –
- (1) לקבוע את מדיניותו הכללית של המרכז;
 - (2) לקבל דוחות על פעילות המרכז מהוועד המנהל ומהמנהל הכללי;
 - (3) לאשר את תקציב המרכז ואת תכנית העבודה השנתית שלו.
8. סדרי עבודת המועצה (א) המועצה תתכנס לפחות פעם אחת בשנה.
- (ב) יושב ראש המועצה ינהל את ישיבותיה; הוא יזמן את ישיבות המועצה ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.
- (ג) המועצה תקבע את סדרי עבודתה ככל שלא נקבעו בחוק זה או לפיו.
9. הוועד המנהל (א) השר ימנה מבין חברי המועצה ועד מנהל של אחד עשר חברים, והם:

³ ס"ח התשי"ח, עמ' 92.

- (1) נציג ראש הממשלה שמונה לפי סעיף 5(1);
- (2) נציג השר שמונה לפי סעיף 5(2);
- (3) נציג שר התיירות שמונה לפי סעיף 5(4);
- (4) הגנו או עובד הגנוך שמונה לפי סעיף 5(5);
- (5) ראש הרשות המקומית שמונה לפי סעיף 5(6);
- (6) שני נציגי מכוני מחקר תורניים מבין אלו שמונו לפי סעיף 5(7);
- (7) שני אנשי אקדמיה מבין אלה שמונו לפי סעיף 5(8);
- (8) שני נציגי ציבור מבין אלה שמונו לפי סעיף 5(9).
- (ב) הוועד המנהל, באישור השר, ימנה את היושב ראש ואת ממלא מקומו, מבין חבריו המנויים בפסקאות (6) עד (8) שבסעיף קטן (א).
10. תפקידי הוועד המנהל – תפקידי הוועד המנהל –
- (1) להתוות את קווי הפעולה של המרכז בהתאם למדיניות הכללית שקבעה המועצה;
- (2) לאשר את תקציב המרכז שהוכן על ידי המנהל הכללי ולהביאו לאישור המועצה;
- (3) לפקח על ביצוע קווי הפעולה של המרכז ועל תכניותיו;
- (4) לדון בדוחות שהמבקר הפנימי של המרכז יגיש לו ולקבוע מסקנות.
11. פיזור המועצה (א) ראה השר כי המועצה או הוועד המנהל אינם ממלאים את תפקידם באופן נאות, יודיע למועצה, בהודעה בכתב שישלח ליושב ראש המועצה, כי אם בתוך מועד שיקבע, שלא יפחת מ-60 יום, לא ימלאו המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין, את המוטל עליהם בהתאם להוראות חוק זה, כפי שפירט השר בדרישתו, יפזר את המועצה.
- (ב) לא מילאו המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין, את שהוטל עליהם כאמור בסעיף קטן (א), בתוך המועד שקבע השר בהודעתו, רשאי השר להורות על פיזור המועצה.
12. כינון מועצה חדשה. החליט השר לפזר את המועצה כאמור בסעיף 11, תמונה מועצה חדשה, בדרך הקבועה בסעיף 5, בתוך שישים ימים מיום הפיזור.
13. גמול והחזר הוצאות (א) חבר הוועד המנהל שאינו עובד המדינה, עובד גוף מתוקצב או נציג של גוף שאותו הוא מייצג בוועד המנהל, זכאי לקבל מאת המרכז גמול בעבור השתתפות בישיבת הוועד המנהל לפי הוראות סעיף קטן (ג), ובלבד שאינו זכאי לקבל, ממקור אחר, תמורה בעבור ההשתתפות.

(ב) חבר הוועד המנהל שאינו זכאי לגמול לפי הוראות סעיף קטן (א), זכאי לקבל מהמרכז החזר הוצאות שהוציא לצורך השתתפות בישיבות הוועד המנהל לפי הוראות סעיף קטן (ג), ובלבד שאינו זכאי לקבל ממקור אחר החזר הוצאות.

(ג) השר יקבע כללים ותנאים שלפיהם ישלם המרכז גמול או החזר הוצאות לחבר הוועד המנהל בהתאם להוראות סעיפים קטנים (א) ו-(ב) ואת שיעוריהם.

(ד) בסעיף זה, "עובד המדינה" ו"עובד גוף מתוקצב" – כהגדרתם בסעיף 32 לחוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985.⁴

14. תקופת כהונה חבר המועצה יתמנה לתקופה של שלוש שנים וניתן לשוב ולמנותו לתקופות כהונה נוספות, אולם חבר המועצה שהתמנה לפי הוראות סעיף 5(א)(7) עד (9), יכול שימונה מחדש לתקופה אחת נוספת וכן ניתן למנותו שוב לאחר הפסקה של שלוש שנים רצופות לפחות.

15. פקיעת כהונה והשעיה מכהונה (א) חבר המועצה יחדל לכהן לפני תום תקופת כהונתו באחת מאלה:

(1) התפטר במסירת כתב התפטרות לשר;

(2) הורשע בעבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כחבר המועצה;

(3) חדל להיות עובד המשרד הממשלתי או הגוף שאותו הוא מייצג במועצה.

(ב) הוגש כתב אישום נגד חבר המועצה בשל עבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כחבר המועצה, רשאי השר להשעותו מכהונתו עד לסיום ההליך בעניינו, ולמנות לו ממלא מקום למשך תקופת ההשעיה, לפי הוראות סעיף 5.

16. העברה מכהונה השר רשאי, לאחר שנועץ ביושב ראש המועצה או ביושב ראש הוועד המנהל, לפי העניין, להעביר חבר המועצה או חבר הוועד המנהל מכהונתו לפני תום תקופת כהונתו בשל אחת מאלה:

(1) נבצר ממנו, דרך קבע, למלא את תפקידו;

(2) נעדר משלוש ישיבות רצופות או מארבע ישיבות בתוך שנה אחת, של המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין.

⁴ ס"ח התשמ"ה, עמ' 60.

17. תוקף פעולות קיומם של המועצה או של הוועד המנהל, סמכויותיהם ותוקף החלטותיהם לא ייפגעו מחמת שנתפנה מקומו של חבר מחבריהם או מחמת ליקוי במינוים או בהמשך כהונתם, ובלבד שרוב חברי המועצה או חברי הוועד המנהל, לפי העניין, מכהנים כדין.
18. מנהל כללי למרכז (א) המועצה, באישור השר, תמנה מנהל כללי למרכז (בחוק זה – המנהל הכללי).
- (ב) המנהל הכללי ימונה לתקופה של חמש שנים, ואפשר לשוב ולמנותו מחדש, באישור השר, לתקופות כהונה נוספות כאמור.
19. תפקידי המנהל הכללי תפקידי המנהל הכללי –
- (1) ניהול המרכז – המכון, הארכיון והמוזיאון ;
- (2) יישום החלטות הוועד המנהל והמועצה ;
- (3) הכנת תכנית העבודה השנתית והתקציב השנתי והבאתם לאישורם של הוועד המנהל והמועצה ;
- (4) דיווח לוועד המנהל על פעילויות המרכז – המכון, הארכיון והמוזיאון.
20. תנאי העסקתו של המנהל הכללי ופקיעת כהונתו (א) הוועד המנהל, באישור השר ושר האוצר, יקבע את שכרו ותנאי העסקתו של המנהל הכללי.
- (ב) המנהל הכללי יחדל לכהן לפני תום תקופת כהונתו באחת מאלה :
- (1) התפטר במסירת כתב התפטרות לשר וליושב ראש המועצה ;
- (2) המועצה החליטה על הפסקת כהונתו ברוב של שני שלישים לפחות מכלל חבריה ;
- (3) הורשע בעבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כמנהל הכללי.
- (ג) הוגש כתב אישום נגד המנהל הכללי בשל עבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כמנהל הכללי, רשאי השר להשעותו מכהונתו עד לסיום ההליך בעניינו, וימונה לו ממלא מקום למשך תקופת ההשעיה, לפי הוראות סעיף 18(א).
21. מבקר פנימי המועצה תמנה למרכז מבקר פנימי אשר יפעל בהתאם להוראות חוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב–1992⁵ ; המבקר הפנימי יגיש לוועד המנהל דוח על ממצאיו.

⁵ ס"ח התשנ"ב, עמ' 198.

סימן ב': המכון

22. הקמת המכון
המרכז יקים מכון לחקר מורשת יהדות תוניסיה וג'רבה; המכון יפעל להעמקת הידע ולהעשרתו בכל הקשור לתרבות תורנית, למורשת, להיסטוריה ולמנהגי יהדות תוניסיה וג'רבה.
23. פעילות המכון
המכון יקיים פעילויות אקדמיות וחינוכיות לקידום מטרות חוק זה, לרבות קבוצות מחקר, סמינרי מחקר, הרצאות פומביות וכנסים בהשתתפות חוקרים.
24. ספרייה
המכון יקיים ויפעיל ספריית מחקר ועיון שתתמחה בתחומים האמורים בסעיף 22.
25. פרסומים
המכון יפרסם מחקרים בתחומי פעילותו.
26. הוועדה המדעית
(א) הוועד המנהל, בהתייעצות עם המנהל הכללי, ימנה ועדה מדעית שתורכב משבעה חברים, שהם בעלי מעמד בתחומי המחקר וההוראה במוסדות מוכרים בארץ, כולל נציגים ממכוני מחקר תורניים ומשני נציגים של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים; לענין חברי הוועדה המדעית שהם בעלי מעמד במוסדות מוכרים כאמור – יהיה המינוי גם בהתייעצות עם המועצה להשכלה גבוהה.
(ב) הוועדה המדעית תמנה מבין חבריה את יושב ראש הוועדה ואת ממלא מקומו.
(ג) יושב ראש הוועדה ינהל את ישיבות הוועדה; הוא יזמן את ישיבותיה ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.
27. תפקידי הוועדה המדעית
(א) הוועדה המדעית תאשר תכניות פעולה והצעות שיוגשו לה על ידי המנהל הכללי, לרבות הצעות להעסקת חוקרים ולביצוע מחקרים, בכל ענין הנוגע לפעילותו האקדמית והחינוכית של המכון.
(ב) הוועדה המדעית תייעץ למנהל הכללי בכל ענין הנוגע לפעילותו האקדמית והחינוכית של המכון.
28. הפסקת כהונה
הוראות סעיפים 15 ו-16 יחולו, בשינויים המחויבים, גם על חברי הוועדה המדעית.

סימן ג': הארכיון

29. הקמת הארכיון
המרכז יקים ארכיון; הארכיון יהיה חלק מארכיון המדינה והוראות חוק הארכיונים יחולו עליו.
30. הטיפול בחומר ארכיוני
(א) הטיפול בחומר ארכיוני הנוגע ישירות למורשת יהדות תוניסיה וג'רבה שהועבר לארכיון כאמור בסעיף קטן (ב) או שנאסף על ידי המרכז, יהיה נתון לארכיון.

(ב) השר, לאחר התייעצות עם הגנז ועם המנהל הכללי, יקבע בתקנות את סוגי החומר הארכיוני הנמצא בארכיון המדינה או במוסד ממוסדותיה, אשר יועבר לארכיון.

(ג) חומר ארכיוני כאמור בסעיף קטן (ב) יועבר לארכיון, כמקור או בהעתק, באופן שיורה הגנז.

31. ממונה על הארכיון . הממונה על הארכיון ימונה באישור הגנז, ויקבל את ההוראות וההנחיות בתחום המקצועי מהגנז.

סימן ד': המוזיאון

32. (א) במרכז יוקם מוזיאון להחזקת אוסף מוצגים בנושא מורשת יהדות ופעילותו תוניסיה וגירבה ולהצגה קבועה של האוסף או חלק ממנו.

(ב) המוזיאון יהיה פתוח לציבור, יעודד ביקורים מהארץ ומהעולם ויתקיימו בו פעולות חינוך והסברה הקשורות למורשת יהדות תוניסיה וגירבה.

33. (א) הוועד המנהל, בהתייעצות עם המנהל הכללי, ימנה ועדה חינוכית בת שבעה חברים שתורכב מאנשי חינוך, אנשים בעלי מומחיות בתחומים הנוגעים לפעילות המרכז, נציג הרשות המקומית שבתחומה פועל המרכז ונציגי ציבור אחרים.

(ב) הוועדה החינוכית תמנה מבין חבריה את יושב ראש הוועדה ואת ממלא מקומו.

(ג) יושב ראש הוועדה ינהל את ישיבות הוועדה; הוא יזמן את ישיבותיה ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.

(ד) הוועדה החינוכית תייעץ למנהל הכללי לגבי פעילויות שיתקיימו במוזיאון, לרבות סוגן ותוכן.

פרק ד': הוראות כלליות

34. (א) חבר המועצה, חבר הוועד המנהל, חבר ועדה או עובד המרכז (בסעיף זה – חבר) יימנע מהשתתפות בדיון ומהצבעה בישיבות, אם הנושא הנדון עלול לגרום לו להימצא, במישרין או בעקיפין, במצב של ניגוד עניינים בין תפקידו לבין עניין אישי שלו או לבין תפקיד אחר שלו; חבר לא יטפל במסגרת תפקידו בנושא העלול לגרום לו להימצא במצב כאמור גם מחוץ לישיבות.

(ב) התברר לחבר כי נושא הנדון בישיבה או המטופל על ידיו עלול לגרום לו להימצא במצב של ניגוד עניינים כאמור בסעיף קטן (א), יודיע על כך ליושב ראש המועצה, ליושב ראש הוועדה או למנהל הכללי, לפי העניין.

(ג) לעניין סעיף זה, אחת היא אם מילוי התפקיד האחר הוא בתמורה או שלא בתמורה.

”עניין אישי” – לרבות עניין אישי של קרובו או עניין של גוף שחבר או קרובו מנהלים או עובדים אחראים בו, או עניין של גוף שיש לכל אחד מהם חלק בהון המניות שלו, בזכות לקבל רווחים, בזכות למנות מנהל או בזכות ההצבעה;

”קרוב” – בן זוג, הורה, בן, בת ובני זוגם, אח או אחות וילדיהם, גיס, גיסה, דוד, דודה, חותן, חותנת, חם, חמות, חתן, כלה, נכד או נכדה, לרבות חורג או מאומץ, וכן אדם אחר הסמוך על שולחנו של חבר.

35. מקרקעין המדינה תעמיד לרשות המרכז מקרקעין כנדרש לצורך פעילותו, כפי שיקבעו הממשלה או שר שתסמיק לכך.
36. מימון פעילות הקמת המרכז תמומן מתקציב המדינה כפי שיידרש להשלמת הקמתו; פעילות המרכז תמומן, בכפוף להוראות סעיף 37, מתקציב המדינה כפי שדרוש להוצאות קיומו, החזקתו, פיתוחו וניהול מכלול פעילויותיו ומתרומות ומהכנסות שיהיו למרכז.
37. תקציב (א) המועצה תאשר את התקציב השנתי של המרכז ותגישו לשר לשם אישורו; התקציב טעון אישור שר האוצר.
(ב) שנת תקציב המרכז תהיה כשנה של תקציב המדינה.
38. עובדים תנאי עבודתם של עובדי המרכז יהיו כשל עובדי המדינה בתפקידים מקבילים, בתיאומים שיקבע השר, בהתייעצות עם המועצה ובאישור שר האוצר.
39. איסור העברת נכסים (א) המרכז לא יהא רשאי למכור או להעביר בדרך אחרת נכס שבבעלותו, למעט נכסים שפרטים לגביהם, לרבות סוגם ושוויים, נקבעו בתקנות, אלא באישור השר.
(ב) המרכז לא יהא רשאי למשכן נכס שברשותו או להשכירו לתקופה העולה על עשר שנים, אלא באישור השר; לעניין זה, ”להשכירו לתקופה העולה על עשר שנים” – לרבות שכירות המקנה זכות לחדשה, להאריכה או שכירות לתקופה נוספת, שבהצטרפותן לתקופות השכירות הקודמות עולות יחד על עשר שנים.
(ג) המרכז לא ייטול הלוואה העולה על סכום שקבע השר בתקנות, אלא באישור השר ושר האוצר.
40. ביצוע ותקנות השר ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו, לרבות סדרי העבודה של המועצה והוועד המנהל.

ליהודים יוצאי תוניסיה וג'רבה, אזרחי ישראל, מורשת ארוכת שנים, שלא זכתה עד כה לביטוי ראוי. יהדות תוניסיה וג'רבה הם קהילות יהודית המאופיינות בשורשים הטרוגניים, כולל חלקים שמקורותיהם קדומים מאוד, עוד בטרם היות האימפריה הרומית, לפני כ-2,300 שנים.

קהילה זו נחשבת לאחת מהקהילות היהודיות הקדומות בעולם, בה חיו אנשי מופת והנהגה תורנית וציונית, אנשי אמונה וענקי רוח, שענוותם הייתה נר לרגליהם. קהילת ג'רבה כונתה בשם – "ירושלים של אפריקה", ויש המייחסים את ג'רבה, לתקופת שלטון שלמה המלך ולאחר חורבן בית ראשון. כמו-כן, עדויות ראשונות לנוכחות יהודים בקרתגו (קרת החדשה) הקרובה לעיר הבירה תוניס הן מאמצע המאה השנייה לספירה, וידועים גלי הגירה נוספים הנמשכים למאות מאוחרות יותר, לרבות גירוש ספרד והגירה טבעית של יהודים שהגיעו להתיישב במקום אסטרטגי למסחר זה. הרכב אוכלוסייתה של המדינה והתמורות שחלו בה עד היום, הם הגורמים שעשו אותה ואת הקהילה היהודית שחיה בה למרתקות. יהודי תוניסיה חיו תחת כיבושים שונים מהמאה השמינית ועד לקבלת העצמאות בשנת 1956, לרבות: הכיבוש הערבי, העות'מני והצרפתי. שלטונות אלה השפיעו על האזור כולו ועל מעמדם ושפתם של התושבים, לרבות היהודים.

השפעת תרבות צרפת והמודרניזציה שהגיע איתה ניכרה בכל מקום והשפיעה בעיקר על: השפה, המגורים, הזיקה לדת ולתרבות, מנהגי האכילה והבילוי, דפוסי ההשכלה, החינוך, הלבוש, ועוד. אולם, השפעה זו הייתה מינורית יותר בדרום תוניסיה ובג'רבה, וזאת בשל התנגדות הרבנים לכיבוש התרבותי ולכניסת רוח צרפת לחיי היום-יום באי, בכלל, ולהקמת בית ספר צרפתי של רשת כ"י"ח (אליאנס), בפרט. מאז הכיבוש הערבי התקיימה בתוניסיה קהילה יהודית תוססת, ושם חכמיה יצא למרחוק, ובה פעלו בתי דין, ומרכזים רוחניים לצד ישיבות בבל, בעיקר בקירואן, מהדיה ובגאבס. ג'רבה היתה מרכז הפצת ספרות תורנית לרחבי תוניסיה ולעולם היהודי כולו. בנוסף לתרבות, צמחו בתוניסיה סופרים, משוררים, זמרים ואמנים שונים.

השלטון הצרפתי הביא איתו את שלטון וישי ואת חוקי הגזע לתוניסיה, ובעקבותיהם הגיע גם הכיבוש הנאצי ומלחמת העולם השנייה. הכיבוש הנאצי על תוניסיה התרחש במשך שישה חודשים, יהודים נושלו ממשורותיהם ומרכושם, הקהילה חוייבה במיסים כבדים ובתשלומי כופר נפש, ובמספר רב של ערים נשלחו הגברים אל מחנות עבודות כפייה. מאות יהודים אף מצאו את מותם במסגרת מחנות העבודה, ההפצצות של כל השותפים במלחמה וכן במשלוחים לרחבי אירופה ומשם לאושוויץ-בירקנאו.

תבוסת הנאצים וצרפת שותפת במלחמת העולם השנייה, האירו את צרפת באור חלש, ואפשרו לתנועה הלאומית התוניסאית, הדסתור, לחדש את תביעותיה לעצמאות או לכל הפחות לאוטונומיה. בעבור היהודים, באירועים אלה איבדה צרפת את מעמדה כמעצמה נותנת חסות ליהודים, והצטיירה כמדינה שבגדה בעקרונותיה וכמדינה אנטישמית. באותה התקופה החלה גם העלייה הבלתי לגאלית מתוניסיה לעבר היישוב היהודי שהלך והתגבש לקראת הכרזה על מדינה עצמאית. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, אשר ערערה פעם נוספת את היחסים בין היהודים והמוסלמים בתוניסיה, וקבלת העצמאות התוניסאית והפיכתה באופן מוצהר למדינה מוסלמית ש"היא גם חלק מהמגרב הגדול" האיצי ביהודים רבים לעזוב את המדינה לתמיד. עד לימי מלחמת ששת הימים (1967) עזב הרוב המכריע של יהודי תוניסיה את המדינה. כמחצית מהיהודים היגרו לצרפת וכמחצית היגרו לישראל. כיום חיים בתוניסיה כ-1,000 יהודים, רובם בג'רבה ומיעוטם בתוניס הבירה.

התרבות היהודית התוניסאית עשירה במנהגים ייחודיים, ידועים יותר וידועים פחות. בין כלל

המנהגים ידוע מנהג "קימאן הספרים" – אותה שמחת תורה מאוחרת שחוגגים במהלך חודש מרחשוון, בו לא מצויין מועד או חג, בכדי לזכות אותו בחג משלו. "ראש חודש הבנות" – ראש חודש טבת שהפך ליום חג משפחתי המוקדש לבנות ולנערות, ומולו, "סעודת יתרו" – "חג הבנים" שנחוג ביום חמישי בפרשת השבוע "יתרו". אל מועדים אלה מתווספת "לילת אלבסיסה" – חגיגת ראש חודש ניסן ועוד מנהגים רבים שונים המקשטים טקסים, ימי חג וזיכרון יהודיים בצבע ייחודי לקהילה.

יהדות תוניסיה לא זכתה להארה ולמחקר הראויים לה במסגרת מדעי היהדות מאז ראשית המאה הי"ט ועד ימינו במדינת ישראל. זאת למרות תרומתה הגדולה לחכמת ישראל ולספרות התורנית, בעיקר למן המאה ה-18 ועד אמצע המאה העשרים, וכמובן תרומתה הגדולה למפעל הציוני בהתיישבותם של רבים מעולי תוניסיה ברחבי המדינה.

אמנם יש כמה וכמה חוקרים העוסקים ביהדות תוניסיה, כמו גם מכוני מחקר תורניים כדוגמת "מכון איש מצליח" שעל יד ישיבת "כסא רחמים" – הישיבה התוניסאית, בראשותו של הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א, המנחילה לתלמידיה כלי חשיבה ומחקר על פי דרכי העיון של האבן עזרא והרמב"ם וכל שושלת חכמי ספרד וחכמי תוניס וג'רבה באלף השנים האחרונות, יחד עם זאת, מן הראוי להקים מרכז מדעי שיתווה דרכי פעולה למחקר ולהפצת הידע על יהדות תוניסיה. במרכז זה יש להקים ספרייה שבה ייאצרו כל ספרי המקור – הרבניים והאחרים, וכן העיתונים הרבים שיצאו לאור על ידי יהודי תוניסיה, וכן מוזיאון שבו יישמרו אוצרות התרבות החמרית של יהודי תוניסיה.

יש לציין, שמסיבות שונות, קופח חלקה של הספרות העשירה בערבית-יהודית בעיקר למן אמצע המאה ה-19 עד אמצע המאה העשרים. עיסוק מעמיק ומקיף בתחום זה הינו בעל חשיבות רבה, לאור העובדה שהדור אשר הכיר את הלשון הערבית בלהג המיוחד של יהדות תוניסיה הולך ונעלם בדרך הטבע, ואילו בני הדורות הצעירים כמעט ואינם מכירים לשון זו.

חשיבות רבה להקמת מוזיאון לשימור התרבות החמרית נובע מכך, שבניגוד ליצירה הספרותית לסוגותיה הנשמרת בגרסה נדפסת ובכתבי יד, הרי הלבוש והתכשיט, ובמיוחד הלבוש, מתכלים ואינם נשמרים אם אינם נאצרים במוזיאון.

הצעת החוק נועדה להקים מרכז שמטרתו לתת ביטוי ציבורי למורשתם של היהודים השייכים לעדה זו. המרכז יקים מכון לחקר מורשת יהדות תוניסיה וג'רבה ויפעל להעמקת הידע ולהעשרתו בכל הקשור למורשת, להיסטוריה ולתרבות של עדה זו.

כמו כן יקיים המרכז פעילויות אקדמיות וחינוכיות לקידום מטרות חוק זה, לרבות קבוצות מחקר, סמינרי מחקר, הרצאות פומביות, פרסום כתב עת וכנסים בהשתתפות חוקרים.

דברי ההסבר נכתבו בסיועו האדיב של מר דודו מואטי מהאוניברסיטה העברית. הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חבר הכנסת שלמה קרעי (פ/24/2509). הצעת החוק זהה לפ/24/2509 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
י' באדר התשפ"ה (10.03.2025)